

DOSSIER

EL PRIMER FRANQUISME

El franquisme no va deixar de ser mai un règim totalitari que pretenia controlar i dirigir tots els aspectes de la realitat dels seus súbdits. Ho pretenia i, en molts casos, ho va aconseguir.

Festa de la Liberación.

EL PRIMER FRANQUISME

Durant la darrera dècada l'evolució social i cultural del país ens ha dut a un renovat interès per conèixer un dels períodes més complexos i també més difícils de la història contemporània. Són els anys de la postguerra, els primers anys de la configuració d'un règim dictatorial que finalment tindria una llarga continuïtat i que condiciona encara, malgrat els anys que portem de democràcia, la política actual. Una influència que es pot resseguir en innumbrables detalls de la vida quotidiana. El franquisme, precisament, no va deixar de ser mai un règim totalitari que pretenia controlar i dirigir tots els aspectes de la realitat dels seus súbdits. Ho pretenia i, en molts de casos, ho va aconseguir.

Des de la ciutadania recuperada per l'actual democràcia, la història i la resta de ciències socials afins tenen com a missió fer conscient la realitat d'aquells anys d'una forma sistemàtica i rigorosa. Des de l'Institut d'Estudis Empordanesos ens hem volgut sumar amb aquests Annals a tot un seguit d'actes i commemoracions que aquests darrers anys s'han vingut desenvolupant en el marc de la recuperació de la memòria democràtica. D'aquesta manera, posem un gra de sorra més en el coneixement de la part del règim franquista que ens correspon analitzar com a empordanesos.

Hem pretès, doncs, divulgar els resultats d'un conjunt de recerques, molt diverses quant a temàtica i contingut, que giren al voltant del que fou el règim de Franco a l'Empordà. La voluntat decidida és la de cridar l'atenció als investigadors i al públic en general de la necessitat d'omplir els amplis buits historiogràfics que suposa aquest període en la història de l'Empordà. Volem, per tant, estimular l'inici d'una reflexió més profunda que ens ha de dur a observar els anys del franquisme (tot i que en aquest cas ens limitem als seus primers anys) des d'uns coneixements més sòlids i, si és possible, des dels màxims angles i temàtiques possibles. El dossier que presentem obeeix a aquests plantejaments d'origen tot concentrant-nos en mostrar un tast del que ens ofereixen alguns dels investigadors actuals. Recerques en alguns casos de síntesi i en d'altres de buidatge de fons arxivístics.

No podíem iniciar els anys de postguerra sense fer esment primer a un dels fets més transcendents del final de la guerra, l'Acord de Figueres. Un pacte que suposà el final d'unes llargues negociacions per poder garantir la seguretat i el retorn posterior a Espanya d'una àmplia selecció d'obres d'art provinents de diferents museus de la península. Alfons Martínez ens situa el context d'aquest acord internacional i ens detalla la localització durant uns mesos per tota la comarca dels diferents fons artístics, al capdavant dels quals hi havia els del Museo del Prado de Madrid. En aquells moments finals de la guerra, un altre indret de l'Empordà, el mas Perxés d'Agullana, concentrava un important nucli de dirigents polítics i culturals de la República en retirada, preparats per marxar cap a l'exili. Miquel Serrano ens situa aquest espai en el marc històric, però també com a espai de memòria, com a indret simbòlicament dipositari dels valors democràtics derrotats pel feixisme franquista.

Un cop el franquisme es fa amb el poder, necessita una classe dirigent local que conegui el territori i la població. Jordi Rubió analitza l'origen polític d'aquesta elit dins l'origen concret de la seva participació en la guerra. El fons de la Hermandad de Cautivos por España de Figueres li permet definir el perfil dels seus components humans i les vies mitjançant les quals accediren a llocs de responsabilitat en la configuració inicial del règim a la ciutat. Aquestes estructures polítiques necessitaven per sostenir-se inicialment d'una dura repressió a tots nivells. Així, d'una banda, Albert Testart ens dona un panorama sintètic del que foren, especialment a la capital empordanesa, els diferents mecanismes que emprà el règim per sotmetre la població durant els anys quaranta. D'altra banda, Purificació Ruiz, exemplificant-ho en el marc de Vilajuïga però podria haver estat qualsevol altre poble de la comarca, ressenya sistemàticament el procés de control social i polític que suposen els expedients de responsabilitats polítiques a què el règim triomfant sotmet a una part important de la població i la converteix en sospitosa als seus ulls.

Si un àmbit de la societat fou especialment sensible a la repressió, ja que va permetre al règim construir les bases del seu futur, va ser l'ensenyament. Salomó Marquès, reputat especialista de la Universitat de Girona en història de l'educació, ens mostra succintament la ideologia que inspirava els vencedors en l'àmbit escolar: el nacionalcatolicisme. Ens recorda també la trista realitat de moltes aules i el forçós exili de molts mestres republicans que havien ajudat a construir el somni d'un país millor.

Finalment, el també professor de la UdG, Josep Clara, centra el seu focus d'atenció en un cas, aparentment menor, però que és paradigmàtic de la profunda xarxa d'interessos, molt d'ells opacs, que caracteritzava el règim franquista. Uns interessos que sovint provocaven enfrontaments entre una classe dirigent no sempre homogènia. Un camp, el de les disputes internes, encara sense estudiar en profunditat i que ens ajudaria a entendre el franquisme per dins.

Albert Testart i Guri